
Kosovská krize a perspektivy Balkánu

Ladislav Cabada, Martin Ehl

Podobně jako na začátku dvacátého století i na jeho konci je pozornost evropských politiků a vojáků upřena na události odehrávající se v nejchudší části našeho kontinentu. Balkánské války – můžeme-li tak nazvat nacionalistické běsnění rozpoutané na území bývalé Jugoslávie – a nestabilita prakticky všech zemí tohoto regionu ovlivňují jak charakter sjednocování Evropy pod hlavičkou Evropské unie, tak vztahy mezi velmocemi, stejně jako budoucnost nejsilnějšího vojenského seskupení současného světa. Následující stať by se měla pokusit o kritické zhodnocení současného stavu balkánské krize a jejich dopadů na mezinárodní scénu.

Nejprve by bylo užitečné zopakovat si některá základní fakta. Na území bývalé Jugoslávie se během posledních pěti let vytvořily dva mezinárodní protektoráty – Bosna a Hercegovina a Kosovo. Některé balkánské země jsou na zahraniční pomoci (vojenské i hospodářské) životně závislé: Makedonie a Albánie. A dalším státům regionu hrozí, že v případě dalších konfliktů či sociálních otřesů mohou sklouznout do podobné situace, v jaké se ocitla Albánie před třemi lety, kdy ji postihnul rozpad státních struktur a vnitřní správy země (Bulharsko, Rumunsko, do velké míry i Chorvatsko). Jediným postkomunistickým státem jihovýchodní Evropy, jehož se balkánská nestabilita přímo a viditelně nedotýká, je Slovinsko, které si udržuje psychologický odstup od válečných událostí a vybičovaného etnického napětí.

Již po rozpadu Jugoslávie bývalý švédský premiér a pozdější vysoký představitel pro dodržování mírové dohody v Bosně a Hercegovině Carl Bildt vyslovil formuli, jak by měl být zvenčiči organizován balkánský prostor. Podle jeho názoru mělo pod dohledem Evropské unie vzniknout volné sdružení států bývalé Jugoslávie bez Slovinska s připojením Albánie.¹ Řecko, které má na události v bývalé Jugoslávii vliv zejména prostřednictvím blízkých vztahů se Srbskem a odporem k Makedonii, je v podobné pozici jako Slovinsko s tím rozdílem, že psychologickou bariéru oddělující jej od ostatních zemí regionu tvoří v jeho případě členství v Severoatlantické alianci a v Evropské unii.

V prostoru, který je běžně označován jako balkánský, působí v současnosti téměř sto tisíc vojáků NATO, Ruska a dalších zemí. V Bosně a Hercegovině brání vyčerpaným stranám, aby začaly novou válku o přerozdělení země, v Albánii dohlíží nad pomalým obnovováním státních struktur a nejnověji v Kosovu vytvářejí protektorát, jenž dlouhodobě zabezpečí mír a do budoucna pravděpodobně povede k nezávislosti či připojení Kosova k ostatním územím, která většinou obývají Albánci. Z Makedonie si jednotky KFOR vytvořily základnu a jejich vliv na uklidnění napjatých vztahů mezi slovanskými Makedonci a Albánci, tvořícími nejméně třetinu obyvatelstva, je považován za náhrádku bývalé mise OSN UNPREDEP, která monitorovala makedonské hranice s Jugoslávií a s Albánií od roku 1992. V Chorvatsku zůstává stále pozorovací mise OSN na poloostrově Prevlaka, z něhož lze kontrolovat vjezd do hlavní základny jugoslávského válečného námořnictva v Boce Kotorské.

Pat v Jugoslávii

V létě letošního roku mocenská situace v srbsko-černohorské Jugoslávii připomínala slepou uličku. Kosovo považovala většina Srbů za (alespoň prozatím) ztracené a více než 200 ti-

síc srbských uprchlíků rozmnožilo v Srbsku a v Černé Hoře řady utečenců z předchozích konfliktů. Pozice jugoslávského prezidenta Slobodana Miloševiče byla v Srbsku neohrožená, roztržštěná opozice se snažila vyvolat vlnu demonstrací, ale unavení obyvatelé po zklamání z let 1996/1997 přestávali současným opozičním lídrům věřit. Navíc v polovině srpna Miloševič posílil svou pozici, a to vstupem Srbské radikální strany extremisty Vojislava Šešelje do federální vlády. Tím získal navrch nejen ve vnitrosrbském sporu, ale chystal si pevnou pozici i pro nadcházející střet s černohorským vedením. Prezident Černé Hory, bývalý Miloševičův chránělec Milo Đukanovič, během posledních dvou let razil odlišný, liberálnější kurz, který Západ přivítal jako jednu z možností jak vytvořit alternativu Miloševičovu režimu. Během léta roku 1999 se spory vyhocovaly a političtí analytici se předháněli v předpovědích, kdy a jak vypukne mezi osmimilionovým Srbskem a šestsetosmdesátitisícovou Černou Horou ozbrojený konflikt.

Černá Hora se svými politickými plány netají. Podle Đukanovičových prohlášení by Černohorci nejraději byli součástí demokratické Jugoslávie, ale když to podmínky neumožňují, jsou připraveni se „emancipovat“. Snaha Černé Hory o samostatnější politiku se projevila především vytvořením sítě vlastních zahraničních zastupitelství (první z nich byla otevřena v postjugoslávských republikách, ve Washingtonu, v Moskvě a v Bruselu), posilováním černohorské policie atd. Černá Hora si však odtržení od Srbska nemůže dovolit ekonomicky (pokud nechce žít pod ekonomickým protektorátem Západu), stejně jako by černohorská samostatnost zkomplikovala „dvojsmyslný“ status Kosova, jak ho dosud Západ chápe. Těžko by se potom kosovským Albáncům bránilo ve vyhlášení samostatnosti, což by v podobě dominového efektu otfáslo Makedonii s její početnou albánskou menšinou.² I přes pomoc a podporu, kterou Milo Đukanovič od Západu dostává, se hlavní rozhodnutí jugoslávské federace přijímají v Bělehradě; ve federálních orgánech má ovšem Černá Hora malý vliv (poslanci Đukanovičovy strany se navíc práce federálních institucí z protestu neúčastní).

Na srbské politické scéně je jasná pouze jedna věc; nikdo z opozičních politiků v krátkodobém horizontu není schopen získat takovou podporu, aby dokázal sjednotit větší část obyvatelstva, vynutit si předčasné volby a vyhrát je. Možnost občanské války, o níž se také hovořilo, je nepravděpodobná kvůli únavě obyvatel a ekonomickému dopadu dlouhodobých sankcí a náletů. Naděje vkládané ještě na podzim roku 1998 např. americkou tajnou službou CIA do možného vojenského puče, jenž by svrhl Miloševiče, zhatilo jmenování nového armádního velení, které je pod vedením náčelníka generálního štábu Dragoljuba Ojdaniče bezmezně oddáno vládnoucímu páru Slobodan Miloševič a Mirjana Markovičová.

V srpnu založil politické hnutí bývalý náčelník generálního štábu Momčilo Perišić, jenž se těšil značné oblibě jak mezi vojáky, tak mezi opozicí, ale zatím nebyl onou sjednocující silou, která by mohla Miloševiče porazit ať už v otevřeném střetu, nebo ve volbách. Podobně je na tom i srbská pravoslavná církev, která je sice již otevřeně protimiloševičovská, ale nechce přímo zasahovat do politického soupeření. Navíc v silně sekularizovaném Srbsku nejsou její pozice natolik silné, jak někdy bývá prezentováno. Pro západní analytiky je pak mnohdy nepochopitelné, že srbská opozice, která se deklaruje jako protimiloševičovská, ani v nejmenším nehodlá ustupovat z pozic, které lze podle anglosaských měřítek klasifikovat jako nacionalistické. Např. nástup v západních médiích nejoblíbenějšího představitele srbské opozice Vuka Draškoviče do čela státu by na nacionalistickém kurzu srbské politiky změnil jen pramálo. I když to na srbské politické scéně vřelo, v polovině roku 1999 bylo jedno jasné; Slobodan Miloševič není jen součástí balkánského problému, ale i jeho jádrem. A dokud se nezmění kurz srbské politiky, nebude možné na Balkáně vytvořit stabilní politické prostředí.

Co znamená Pakt stability?

Pro další vývoj ve státech bývalé Jugoslávie a v jejich nejbližším okolí bude v následujících letech klíčové, zda se podaří nastartovat hospodářský růst, a tak odvrátit mnohde hro-

zící sociální nepokoje, které vedly již v případě Albánie ke vnitřnímu zhroucení státu. Totéž se může opakovat v Makedonii, v Bulharsku, v Rumunsku, a dokonce i v Chorvatsku.³ Tato hrozba vedla Západ k zorganizování ustavující konference Paktu stability, která se konala 29.–30. července 1999 v Sarajevu.

Pakt stability, široce prezentovaný ve sdělovacích prostředcích jako začátek něčeho nového na Balkáně, má však řadu nedostatků již ve svých základech.⁴ Západ na jedné straně proklamuje snahu jednat se všemi státy jihovýchodní Evropy podle stejných kritérií, ovšem již nyní mezi nimi dělá rozdíly. Zatímco Makedonie by za svou podporu Alianci měla být odměněna stabilizační asociační dohodou s Evropskou unií, daleko vyspělejší Chorvatsko ji kvůli špatnému stavu demokracie nezíská.

Pakt stability považuje za jeden ze svých pilířů demokratizaci regionu, avšak místní politiky zajímá především to, jak vysokou finanční částku dostanou na obnovu a rozvoj. A v tom spočívá jeden ze základních kamenů úrazu. Jednotlivé strany Paktu stability se totiž nemohou shodnout na základních podmínkách, za nichž budou peníze na Balkán proudit. Zatímco Západ očekává rychlou demokratizaci podle svých kritérií, státy jihovýchodní Evropy kladou hlavní důraz na ekonomickou část Paktu stability. Tento nesoulad může způsobit značné komplikace, kvůli nimž bude pravděpodobně do tohoto regionu i nadále proudit méně peněz, než se předpokládalo. Disproporce mezi představami Západu a balkánských států přitom mohou znamenat další prohlubování politických problémů v jihovýchodní Evropě. To lze ilustrovat příkladem Bosny a Hercegoviny, kde si Západ sice zadržováním ekonomické pomoci vynutil demokratizaci v Republice srbské, ale výsledkem tohoto tlaku je natolik nepřehledná vnitropolitická situace, že by se stát bez západního protektorátu okamžitě zhroutil.

„Balkán bude potřebovat velké sumy peněz přes všechny pilíře Paktu stability,“ tvrdí odstupující vysoký představitel pro dodržování mírové dohody v Bosně a Hercegovině Carlos Westendorp.⁵ Je ovšem otázkou, jak se s penězi naloží a jak je bude Západ poskytovat. Těžkopádně vznikající agentura Evropské unie není příslibem toho, že bude operativně řešit vznikající problémy. Navíc se podobně jako v Bosně a Hercegovině i v ostatních zemích střetnou rozdílné politické a podnikatelské kultury. Západní instituce budou chtít dávat peníze jen na konkrétní projekty, zatímco místní vlády a podniky budou chtít peníze pod co nejobecnějšími zámkami, aby je mohly využít podle svých vlastních (osobních a často politických) potřeb. Důkazem může být např. aféra, kterou rozpoutal deník *The New York Times*, když zveřejnil informace o zpronevěře finanční pomoci místními politiky v Bosně a Hercegovině.⁶ Boj o peníze, kterých zjevně nebude dostatek (původní příslib od předsedy Evropské komise Romana Prodiho zněl na pět miliard euro ročně, avšak částky zmiňované po sarajevském summitu jsou již mnohonásobně nižší), by navíc mohl vyvolat nové konflikty mezi zeměmi Paktu stability.

Lze tedy předpokládat, že ekonomická stránka Paktu stability bude oddělena od stránky politické. Některé země, které by podle představ Západu měly být do tohoto projektu začleněny (Maďarsko, Slovinsko), nemohou počítat s hospodářskou pomocí. Právě těmto státům, které již byly zmíněny jako kandidáti první vlny rozšíření Evropské unie, začlenění do pouze politické části Paktu stability nevyhovuje, a proto se mu brání a požadují rychlý vstup do Evropské unie.

Má tedy Pakt stability šanci významně pomoci jihovýchodní Evropě? Má, ale pouze za předpokladu, že se vytvoří jistá forma ekonomického protektorátu, kdy bude dostatečně velké množství peněz racionálně rozděleno na jasné účely, velké částky nebudou rozkradeny a především se splní sen západních dárců, že zlepšující se ekonomická situace přinese i demokratizaci. Účastnické státy (zejména ty nejchudší a nejproblematictější) budou muset zřejmě rezignovat na část své vnitřní suverenity nejen v ekonomické, ale i v politické oblasti. Tato skutečnost vyžaduje mnohem hlubší angažovanost západní Evropy a USA do balkánských záležitostí – do problémů, rizik, válek a národních nenávistí. Z tohoto hlediska si tak Západ na konci tisíciletí velmi komplikuje své politické postavení. Zatímco by se

měl a chtěl věnovat rozšiřování a prohlubování evropské a euroatlantické integrace, bude muset řešit problémy strukturálně velmi odlišného rázu a na jejich řešení věnovat nemalé finanční prostředky.

Kde končí Evropa?

Balkánská krize má kromě přímých účastníků vliv také na své blízké a vzdálené okolí. O roli Evropské unie v Paktu stability jsme tu již hovořili. Spory se vedou především o to, zda peníze investované na Balkán nějak změní výši finančních prostředků připravovaných v Bruselu pro kandidátské země první vlny rozšíření. Nejvíce ovlivněny balkánskými válkami jsou kromě postkomunistických sousedů Jugoslávie členské státy Evropské unie nacházející se v blízkosti konfliktů a potom ty, které přijaly nejvíce utečenců, především Německo, považované většinou obyvatel zemí jihovýchodní Evropy za ideál, jehož by se rádi stali součástí.

Itálie prostřednictvím angažování v Albánii a v Kosovu obnovuje svůj tradiční vliv na Balkáně. Vykupuje to ovšem přílivem albánských utečenců a spory okolo vlastní účasti v leteckých úderech proti Jugoslávii. Vnitropolitický dopad balkánské krize v Itálii byl zřejmý. Zahájení leteckých úderů téměř znamenalo pád vlády Massima d' Alemy a přineslo posílení pravicových stran. Italský vliv je kladem zejména v rozvrácené Albánii, kde se pod italským dohledem a za přímé účasti policistů, vojáků, celníků a dalších úředníků obnovuje státní správa.

Řecko má se Srbskem tradičně dobré vztahy a na mezinárodní scéně vystupuje jako jeho silný zastánce. Proti leteckým úderům bylo 90 % obyvatel Řecka. Největším traumatem řecké zahraniční politiky je vztah k Makedonii, kterou řečtí politici začali uznávat až v posledních letech poté, kdy pod jejich nátlakem změnila vlajku a v mezinárodních institucích vystupuje stále pod zkratkou FYROM, znamenající v angličtině Bývalá jugoslávská republika Makedonie. Řecko by přitom mohlo být příkladem pro okolní balkánské státy, protože i přes existující spory s Makedonií, s Bulharskem a s Tureckem ho členství v Evropské unii a v Severoatlantické alianci přimělo k razantní změně politické kultury a jednání v mezinárodních vztazích, o ekonomických výhodách nemluvě.

Turecko bývá považováno za hraniční stát, oddělující Evropu od Asie. Jeho postoj k balkánským válkám se odvíjí od několika faktorů: spojení otázky albánské menšiny v Srbsku se vztahem Turků ke Kurdům, členství v NATO, snaha o členství v Evropské unii a výrazný vliv albánské menšiny v turecké politice, zejména v ozbrojených silách. V procesu rozšíření Evropské unie se Turecko dostalo na druhou kolej jednak úspěchem středoevropských kandidátských zemí a jednak starostí Evropské unie o Balkán. Spletitost balkánskému problému zase nedovoluje Turecku zvyšovat napětí ve vztazích s Řeckem a s Bulharskem, protože se od něho jako od zodpovědného člena Severoatlantické aliance očekává konstruktivní přístup, nehledě na to, že podobně jako v případě Německa by jakékoli hlubší angažování mohly zhatit historické reminiscence. A těmi Balkán přetéká.

Nejen Řecko a Itálie, ale prakticky všechny významné západní země jsou ve svém vztahu k balkánským zemím determinovány svými tradičními historickými, ekonomickými a kulturními vazbami. Připomeňme francouzskou podporu románského Rumunska při jeho snaze o vstup do Severoatlantické aliance, nebo německou angažovanost v procesu osamostatňování Slovinska a Chorvatska. Lze proto očekávat, že se evropské mocnosti budou snažit vytěžit z Paktu stability také svůj vlastní prospěch (prosazování vlastních firem při zadávání zakázek, finanční podpora ideově spřízněných politických stran apod.).

Severoatlantická aliance v novém postavení

Snad nejčastěji a nejdříve diskutovanou otázkou v souvislosti s kosovskou krizí je, zda Severoatlantická aliance postupovala správně a potvrdila snahu najít v multipolárním světě

svou novou roli poté, kdy se její protivník ze studené války výrazně změnil. V případě kosovské krize pak změnilo její pozice i to, že deset dnů po svém rozšíření vtáhla do konfliktu i své tři nové členy, pro něž to byl vskutku křest ohněm.

Snad až přehršel názorů na schopnost Severoatlantické aliance obstát v regionálním konfliktu kosovského typu lze shrnout do následujících konstatování. Jednotky NATO jsou na takové úrovni, že mohou efektivně zasahovat v regionálních konfliktech. Na možnost takových zásahů jsou připraveni také vojenští odborníci NATO, politici však nikoli. To, že hrozba leteckého útoku nebyla doprovázena hrozbou útoku pozemního, byla základní strategická chyba v jednání s režimem prezidenta Miloševiče, kterou je třeba přičíst na úkor politického vedení Aliance, tj. především americké zahraniční politiky a neschopnosti vytvořit jednotnou zahraniční a bezpečnostní politiku Evropské unie.

Druhý omyl byl analytický a opět souvisí s politickým, nikoli s vojenským aspektem. Hlavní političtí strategové NATO počítali s tím, že srbský prezident Slobodan Milošević přistoupí na jejich podmínky po několika dnech, maximálně po týdnu náletů. Jako už poněkoli káté od začátku 90. let západní politici podcenili balkánský styl vedení v politice, jehož základem jsou hluboce zakořeněné tradice v neúprosném boji s nepřítelem a v moderní době i nacionalismus. V případě Srbska pak šlo také o informační monopol režimu a v podstatě o manipulaci.

Noví členové Severoatlantické aliance přistoupili k vojenskému zásahu v Jugoslávii rozdílně. Základem maďarské opatrnosti je početná menšina v severosrbské Vojvodině a hranice s Jugoslávií, což je jediná hranice NATO s nepřítelem. Navzdory těmto skutečnostem se maďarská politická scéna postavila za nálety jako celek a kromě již existující základny v Taszáru nabídl i budapeštské letiště a své komunikace. Polsko bylo ze tří nových členů nejradikálnější. Byl to postoj, který potvrdil očekávání Severoatlantické aliance, protože z nových členů je jedině Polsko skutečným přínosem díky své poloze, tradicím, armádě a obrovské podpoře obyvatel členství země v NATO. O postoji České republiky toho bylo také napsáno mnoho a podle našeho názoru ho lze zhodnotit pouze slovem ostudný. Tento postoj je v ostrém kontrastu s přístupem některých zemí, které ještě členy NATO nejsou (Makedonie, Slovinsko, Bulharsko, Rumunsko).

USA zatím zachraňují Evropany

Spojené státy americké jako jediná světová supervelmoc byly logicky hybnou silou leteckých úderů proti Jugoslávii a také z velké části tuto vojenskou operaci financovaly. Navzdory úspěšnosti zásahu se proti americké zahraniční politice vyrojila celá řada námitek, a to i ze strany spojenců ze Severoatlantické aliance (Itálie, Řecko). Kritický pohled ovšem ukazuje, že bez účasti amerických jednotek není Evropská unie v současné době schopna ani ochotna urovnat vojenský konflikt regionálního rázu. Tuto skutečnost ukázal již průběh válek v Chorvatsku a v Bosně a Hercegovině.

Pro americkou zahraniční a bezpečnostní politiku, která je po rozpadu bipolárního světa angažována prakticky po celém světě, je trvalý mír na evropském kontinentě velmi důležitý. Zbigniew Brzezinski, bývalý bezpečnostní poradce prezidenta Jamese Cartera, tvrdí, že pro Spojené státy americké jako globální mocnost je udržení vlivu v Evropě životně důležité, protože jen tím, že USA hrají v Evropě prim, mohou udržet svůj globální vliv na Eurasii. „*Mocnost, která ovládne Eurasii, bude kontrolovat dvě ze tří nejvyspělejších a ekonomicky nejproduktivnějších oblastí světa,*“ vysvětluje Brzezinski snahu o udržení pozice USA jako globálního hegemona.⁷ Šéfka americké diplomacie Madeleine Albrightová i prezident Bill Clinton navštívili krátce po skončení války v Jugoslávii některé země jihovýchodní Evropy, aby tak osobně podpořili myšlenku Paktu stability. I když otevřeně tvrdí, že mír si musí zaplatit hlavně Evropa, je jedním z důsledků kosovské krize, že na Balkáně budou pravděpodobně trvale rozmístěna americká vojska (spolu s dalšími spojenci a také s Ruskem – sic!).

Na rozdíl od americké angažovanosti v oblasti Blízkého východu a Korejského poloostrova však na Balkáně nejde ani o přístup ke strategickým surovinám, ani o zadržování komunismu. Udržet mír na Balkáně je pro USA důležité jako podmínka pro rozvoj Evropy a její možné budoucí sjednocení pod hlavičkou euroatlantické civilizace. Už mezinárodní správa Bosny a Hercegoviny ukazuje, jak Severoameričané tvrdě prosazují ideje liberální demokracie, jež se v tomto regionu mohou opřít jen o malé, nebo vůbec žádné tradice.

Neviditelná OSN

Jen několik řádků je možné věnovat v souvislosti s kosovskou krizí Organizaci spojených národů. Mise v Kosovu sice probíhá pod jejím mandátem (UNMIK), však už Bosna ukázala, že možnosti této světové organizace zasahovat v oblastech regionálních konfliktů jsou velmi omezené. Nejde jen o samu těžkopádnost mechanismů OSN, ale především o vztahy mezi velmocemi. Kosovská krize jasně ukázala, že bezpečnostní systém postavený na právu veta pěti velmocí v Radě bezpečnosti OSN je nevhodný, přímo škodlivý pro situaci ne-bipolárního světa (diskuze o unipolaritě, či multipolaritě nechme stranou). „*Blokování Rady bezpečnosti vetem, nebo jeho hrozbou vede k pasivitě a zneuctění OSN.*“⁴⁸

OSN utrpěla na Balkáně v 90. letech velké ponížení, umocněné ještě přezíravým vztahem USA ke světové organizaci. Ta je v současnosti odkázána do pozice pouhé rozvojové agentury,⁹ a dokud neprojde zásadní reformou (především v Radě bezpečnosti OSN), nedostane se ze současné krize.

Lze Balkánu předvídat budoucnost?

Předpovídat další vývoj na Balkánském poloostrově je v podstatě nemožné. Stabilitu tu zajišťuje masivní zahraniční vojenská a ekonomická přítomnost, kterou však mohou samy balkánské národy svými zatvrzelými postoji zničit a odradit západní Evropu a USA od širší angažovanosti v regionu. Dosavadní přístup k budoucnosti bělehradského režimu ze strany Západu svědčí o tom, že ani deset let po začátku prvních balkánských válek konce našeho století nemají demokracie jasný recept, jak jednat s autoritářskými režimy, které ohrožují regionální bezpečnost v Evropě, jež sama sebe pasuje na kolébku demokracie.

Celou situaci navíc komplikuje angažovanost nyní slabého Ruska na evropské scéně. Překvapivý pochod ruských výsadkářů na Prištinu po uzavření příměří měl přesvědčit Západ, že Moskva má stále na Balkáně své zájmy a že jen nedostatek sil a prostředků jí brání v jejich silnějším prosazení. Hodí se jí proto její srbský spojenc, i když už i Kreml dal několikrát najevo, že Slobodan Milošević to trochu přehání. Situace v Kosovu byla navíc mnohokrát srovnávána s Čechenskem v roce 1994. Ruská diplomacie se hodila Západu jako prostředník v době náletů, kdy se situace zdála bezvýchodná. Rusko navíc fakticky ovládá polovinu Moldovy (Podněsterskou republiku), a tak má vedle prištinského letiště další argument, kterým může „omlouvat“ svou angažovanost v jihovýchodní Evropě. Celkově lze říci, že Rusko na kosovské krizi geopoliticky vydělalo více, než byla jeho reálná síla, a s největší pravděpodobností bude mít v balkánských záležitostech rostoucí význam.

Hlavním výsledkem dosavadních balkánských válek je vytvoření etnicky čistých územních celků, které spolu nyní mohou komunikovat na jiné úrovni a jinými způsoby než pouze zbraněmi. Neznámá se zatím vznáší nad Makedonií a nad případným sjednocením Albánců v jednom státním celku. Kdyby se část Makedonie s albánskou většinou odtrhla od Makedonie, tak milionový zbytek nebude schopen udržet vlastní státnost a bude dříve či později pohlcen třemi okolními státy, činícími si historické nároky na makedonské území. Albánští intelektuálové navíc argumentují tím, že když už Evropa umožnila Chorvatům a Srbům vytvořit vlastní národní státy, neměla by stejné právo upírat Albáncům.

Podobný scénář by mohl platit i v Bosně, kde přes veškerou snahu mezinárodního společenství o sjednocení přetrvává národnostní rozdělení. Chorvatsko a Srbsko si nárokují části

území Bosny a Hercegoviny a Bosňáci (Muslimové) pod vedením Strany demokratické akce inklinují k islámštěji orientovanému státu. Pokud odejdou mezinárodní jednotky, tak je nová válka o vytyčení hranic v Bosně téměř nevyhnutelná.

Nejvíce ohrožená se zdá Jugoslávie, kde se stupňuje konflikt jak uvnitř srbské společnosti, tak mezi Srbskem a Černou Horou. Roztříštěná srbská opozice zatím nepředstavuje sílu, která by byla schopna dostat se k moci.¹⁰ Kosovo je pravděpodobně pro Srby ztraceno. Další ohniska napětí jsou v Sandžaku (muslimská menšina) a ve Vojvodině (maďarská menšina). Vše záleží na tom, jaký režim bude nadále v Bělehradě a co nabídne jak svým obyvatelům, tak okolním státům. Dosavadní vyloučení Srbska, respektive Jugoslávie z Paktu stability je znakem příklonu k pesimističtějším variantám vývoje. Násilné potlačení srbských národních ambicí, zejména pokud se týká opětovného dobytí Kosova a jeho resrbizace, vytváří napětí, které může v dlouhodobé perspektivě vést k novému konfliktu. Požadavek znovu ovládnout ztracená území chápána jako srbské národní dědictví (nejen Kosovo, ale i Černá Hora, pokud se odtrhne) může v srbské společnosti, ať bude vládnout kdokoli, přežívat jako legitimní. Důležité bude, jak toto vakuum srbských požadavků ovlivní Západ prostřednictvím pomoci případnému novému srbskému režimu a jak bude tato pomoc vy-
padat.¹¹

Podíváme-li se na další bývalé jugoslávské republiky, tak Slovinsko denně potvrzuje svou jednoznačnou orientaci na Evropskou unii a na liberální demokracii bez jakýchkoli pochyb. Díky podpoře Německa, Rakouska a Itálie se Slovinsku podařil vysněný skok, respektive návrat z Balkánu do střední Evropy.¹² Chorvatsko na tento návrat stále čeká. I přes podporu Německa a USA vykazuje totiž značné nedostatky především v oblasti demokracie a dodržování lidských práv.

V Rumunsku a v Bulharsku se během posledních let dostaly k moci středopravicové vlády, které konečně začaly zodpovědně řešit otázky národnostních sporů a restrukturalizace hospodářství. Tyto dvě země především potřebují ekonomickou podporu Západu a investice, jinak v nich hrozí sociální nepokoje obrovských rozměrů, jak to v lednu a únoru letošního roku předvedli rumunští horníci. Takové nepokoje jsou pak jednoduše zneužitelné pro obrat k autoritářským a nacionalistickým režimům.

Neuralgickým bodem balkánské budoucnosti je Albánie. Jen těžko lze dnes odhadnout, jak se budou Albánci chovat, zda budou ochotni se spojit se svými bratry z Makedonie a z Kosova (nevraživost mezi Albánci z Albánie a z bývalé Jugoslávie je velká) a jak velký vliv budou mít na vývoj a obnovu státnosti Albánie západní mocností, především již zmíněná Itálie. Je jisté, že v Albáncích bude přežívat pocit ohroženosti a obklíčení, neboť kromě vlažné podpory Turecka nemají na Balkáně místního spojence a musejí se spokojit s podporou vojáků NATO.¹³

V pozadí postjugoslávského vraždění zůstává doutnající konflikt mezi dvěma členy Severoatlantické aliance – mezi Řeckem a Tureckem. V tomto případě nezbyvá než spoléhat na tlumící vliv Spojených států a ostatních spojenců. V případě Turecka a jeho kurdské menšiny jde ještě o to, jak dalece se po případu kosovských Albánců začne Západ zajímat o Kurdy a zda dojde k nějakému konsenzu mezi Kurdy a tureckou vládou v rámci případu Ocalan. Řecko bude stále spojencem Srbů a Turci budou zase sympatizovat s muslimskými Bosňáky a Albánci. Vztahy obou zemí by mohl zklidnit vstup Kypru do Evropské unie.

Jakékoli naděje na rychlé a jasné vyřešení balkánského spletence jsou marné. Evropa tak bude zřejmě splácet svou staletí trvajícím přezíravostí vůči Balkánu a nekonceptnost politiky ze začátku 90. let, která umožnila „nekontrolovaný“ rozpad Jugoslávie a vzestup moci nacionalistů, kteří nahradili komunisty (téměř všude jen komunističtí aparátčící převlékli kabát). Balkán dosud čeká na svou skutečnou demokratizaci.

¹ Viz Šaunik, T. J.: Združene države JV Evrope. Mladina, 19/1999.

² Viz Not so fast, Djukanovic. The Economist, July 17th, 1999.

³ Viz Ehl, M.: Budoucnost Balkánu: bez ekonomické pomoci hrozí chaos. *Mezinárodní politika*, 6/1999.

⁴ Text Paktu stability přinesla *Mezinárodní politika*, 8/1999.

⁵ Westendorp, C.: Kosovo: las lecciones de Bosnia. *Política Exterior*, Julio/Agosto 1999.

⁶ Viz *International Herald Tribune*, August 18th, 1999.

⁷ Brzezinski, Z.: *Velká šachovnice*. Mladá fronta, Praha 1999, s. 38.

⁸ Arias, I. F.: Matará el Consejo de Seguridad a la ONU? *Política Exterior*, Julio/Agosto 1999.

⁹ Viz Kaplan, R. D.: Was Democracy Just a Moment? *The Atlantic Monthly*, December 1997.

¹⁰ Viz Opozicija sebi najveći protivnik. *Glas Javnosti*, 27. 7. 1999.

¹¹ Viz Hagen, W. W.: The Balkans' Lethal Nationalisms. *Foreign Affairs*, July/August 1999.

¹² Viz Cabada, L., Dobrovcová, D.: Slovinsko – z Balkánu do Evropy. *Mezinárodní politika*, 5/1998.

¹³ Viz Hagen, W. W.: cit. stať.